

artikkeli aikoo tarkastella arktisen kehitystä ja ympäristödiskurssia, mutta harhautuu esittelemään Suuren isänmaallisen sodan muistomerkkiä Salehardissa. Johtopäätöksissä kirjoittaja toteaa, että Venäjä on menossa kohti lännessä yleistä ympäristödiskurssia, mutta arktisella alueella on silti käynnissä pikemminkin ekologinen militarisoituminen kuin modernisaatio alueelle rakennettavan sotilasinfrastruktuurin takia.

Toisessa luvussa Eini Haaja ja Hanna Mäkinen käsittelevät suomalaisten pienten ja keskisuuren yritysten käsityksiä Venäjän markkinoista ja vientiyhteistyöstä meriteollisuuden alalla. Masanori Goto ja Yuka Oishi taas pohtivat arktisen kehitystä alkuperäiskansojen perinteisen tiedon näkökulmasta. Goton tapaustutkimuksena ovat nenetsiporonhoitajien ja yritysten välillä toimivat ”kulttuurivälittäjät” (*cultural brokers*). Oishi taas valottaa evenkien ja turistien välistä konfliktia Obin sivujoella, missä alueelle perustettu suojelualue rajoittaa evenkien perinteistä valkoisen kalan pyyntiä. Oishin mukaan hallinnon tulisi ottaa perinteinen tieto paremmin huomioon tehtäessä alkuperäiskansoja koskevia päätöksiä.

Osa neljä tarkastelee identiteettiä ja yhteisöä melko laajasti ymmärrettynä. Daria Gritsenkon ja Veli-Pekka Tynkkysen luku paneutuu kysymykseen siitä, millä tavoin Venäjän arktinen näyttäytyy lehdistössä. Heidän massiivisesta aineistostaan käy ilmi – ei kovinkaan yllättävästi – että kotimaiselle ja ulkomaiselle yleisölle on suunnattu oma tarinansa. Venäjän sisäiseen käyttöön tarkoitettu ”Venäjän suuri arktinen mahti” -narratiivi on suunnattu identiteetinrakennuksen tarpeisiin. Ulkoiseen käyttöön taas on havaittavissa arktisen yhteistyön narratiivi, joka tulee esille myös muiden kirjoittajien teksteissä.

Sergei Medvedev pohtii Arktiksen roolia Venäjän identiteetinrakennuksessa ja analysoi performatiivisia akteja. Kuten Baev, myös Medvedev pohtii pohjoiseen vahvaa symbolista perintöä, joka liittyy ideaan pohjoisesta ihmis-

kunnan viimeisenä rajasetunä. Diskursiivisena aktina kartografian kautta kansallinen myytti paikantuu pohjoiseen.

Pohjoisen symbolinen merkitys on innoittanut monia taiteilijoita kuvaamaan venäläistä kulttuuria, mikä näkyy erityisesti 1800-luvun lopun kirjallisuudessa ja kuvataiteessa. Otto Boele analysoi Aleksandr Borisovin (1866–1934) maalauksia ja kirjoituksia. Borisov oli tutkimusmatkailija, joka teki useita matkoja nenetsien pariin. Borisovin maalauksissa arktinen maisema oli pääosassa, vaikka hän kuvasi piirroksissaan myös nenetsejä. Dmitry Baranov taas tarkastelee artikkelissaan Borisovia tunnetummaan Ivan Bilibinin tuotantoa, erityisesti hänen kansanperinteestä kertovien kirjojensa kuvituksia. Baranov kysyy, miten ja miksi nimenomaan pohjoisen kansanperinteen piirteet toimivat venäläisen kulttuurin prototyypinä. Bilibinin vastaus oli yhä edelleenkin pätevä ajatus siitä, että talonpoikainen kulttuuri säilyi Pohjois-Venäjällä muuttumattomana ja on edelleenkin eräänlainen venäläisen kulttuurin kehto.

Russia's Far North onnistuu itselleen asettamassaan tehtävässä lisätä ymmärrystä Venäjän osin ristiriitaisestakin arktisesta politiikasta. Lukisin puutteeksi kuitenkin sen, ettei kirjan artikkeleissa ole niitä yhdistävää käsitteellistä pohdintaa, kun aiheet toisaalta liikkuvat hyvin leveällä skaalalla. Kirjan kokoava tekijä onkin maantieteellinen alue, mikä olisi kaivannut rinnalle teoreettisempaa pohdintaa kirjan alaotsikon teemaan, energiaan liittyen. Alaotsikon pois jättämällä otsikko olisi paremmin vastannut nykyistä sisältöä. Paikoittain lukemista myös häiritsee joidenkin artikkelien kohdalla toistojen määrä, sekä heikohko englannin kielen taso. Mielenkiintoisinta antia olivat venäläiseen kulttuuriin ja identiteettiin paneutuvat artikkelit, joissa käydään keskustelua Venäjän pohjoisen symbolisesta merkityksestä.

Susanna Pirnes

Maakunta, sota ja vallankumous

Dubroskaja Jelena, Korabljov Nikolai. *Karjala ensimmäisen maailmansodan aikana: 1914-1918*. Pietari: Nestor-Historia, 2017. 432 s. ISBN 978-5-4469-1249-0.

Venäjän maakunnat ensimmäisen maailmansodan aikana olivat ”terra incognita” Neuvostoliit-

ton historiografiassa, arvelevat tekijät, ja on vaikea olla toista mieltä. Myös Karjala oli tällainen tuntematon alue, ja sen vuoksi olikin ilmeinen tarve tutkimukselle, joka olisi omistettu Karjalan historialle ensimmäisen maailmansodan aikana. Tarkasteltavana oleva monografia on petroskoi-
laisten historioitsijoiden Jelena Dubrovskajan

ja Nikolai Korabljovin pitkäaikaisen työn tulos. Monografia on julkaistu postuumisti Korabljovin kuoleman (2015) jälkeen.

Monografia sisältää viisi lukua, mutta se voidaan myös jakaa kolmeen osaan. Ensimmäinen osa on historia karjalaisista, jotka osallistuiivat ensimmäiseen maailmansotaan. Toinen käsittelee Karjalan historiaa sodan aikana ja teoksen viimeinen osa kertoo ajasta, jolloin Karjala joutui sotanäyttämöksi.

Kirjan johdannossa on esitetty perusteellinen historiografinen katsaus, joka on laadittu tekijöiden aikaisemman artikkelin pohjalta (Dubrovskaja & Korabljov 2015). Yksityiskohteisessa kirjallisuuskatsauksessa huomioidaan uusimmat ja tärkeimmät Venäjällä ja ulkomailla ilmestyneet julkaisut. Kaikkia kirjoja, joita monografiassa on käytetty, ei kuitenkaan ole sisällytetty kirjallisuusluetteloon. Muista muotoseikoista on aiheellista huomauttaa, että teoksessa esiintyy runsaasti toistoa. Muutamat lauseet tai jopa kokonaiset kappaleet toistuvat täysin samanasuisina kirjan eri osissa (ss. 29 ja 103, 28 ja 110, 312 ja 313).

Monografian lähteiden pohjan muodostavat Karjalan tasavallan Kansallisarkiston asiakirjat, joista osa kuitenkin puuttuu. Aineisto on aukkoinen, sillä vallankumouksen aikana osa asiakirjoista tuhottiin. Monografiassa käytetään hyväksi myös Venäjän ja Suomen keskusarkistojen aineistoa sekä tapahtumiin osallistuneiden muistelmia.

Ensimmäisessä luvussa syvennytään sodan alkuun, jolloin isänmaalliset mielialat ja liikkeet kukoistivat. Kaupungeissa järjestettiin kulkueita, kun sotilaat lähtivät rintamalle orkesterin ja rukouksen saattelemina. Tässä tapahtumassa ei ollut mitään ihmeellistä, koska kansa nimesi sodan ”toiseksi isänmaalliseksi sodaksi”. 1920-luvulla termiä muutettiin ja sodan uudeksi nimitykseksi vakiintui ”imperialistinen sota”. Samalla koko aiheesta tuli epäsuosittu.

Tekijöiden mukaan 1914–1917 Karjalasta oli mobilisoitu noin 28000 ihmistä, mikä oli käytännössä puolet työkuuntoisesta väestöstä. Näiden sotilaiden mielenkiintoisimmat taisteluretket on esitetty tässä luvussa. Liitteenä olevat luettelot palkituista upseereista ja karjalaistaustaisista sotilasta ovat arvokas tietolisa. Tiedot on kerätty vähän kerrallaan eri paikoista ja ne sisältävät sotaan osallistuneiden lyhyet elämäkerrat. Monografiassa kerrotaan lisäksi avustusjärjestöjen ja Punaisen Ristin toiminnasta sekä armeijan tavarahankinnasta. Samaan aikaan kysymys sodan tappioista karjalaisväestön keskuudessa jää edelleen auki.

Merkittävä osa monografiasta käsittelee Muurmannin (nykyinen Murmansk) rautatien rakentamista, Vienanmeren satamien suunnittelua sekä Kontupohjan ja Onegan tehtaiden rakentamista ensimmäisen maailmansodan aikana. Nämä projektit vaikuttivat Karjalan historiaan, vaikka sodan aikana niiden rooli ei vielä ollut kovin merkittävä, kuten tekijät itsekin huomauttavat. Siihen nähden Muurmannin rautatien ja muiden yritysten historia on kuvattu kirjassa ehkä liiankin yksityiskohtaisesti. Sitä paitsi kyseinen luku on kaksi kertaa niin pitkä kuin karjalaisten sotahistoria.

Kirjoittajat analysoivat yhteiskunnallista ja poliittista tilannetta Karjalassa sodan aikana ja osoittavat, miten työvoiman puute maaseudulla, palkkojen ja etuuksien viivästyminen, hintojen nousu ja nälänhätä muuttivat yleistä mielipidettä. Nämä tapahtumat johtivat kansankokouksiin ja lakkoihin, konflikteihin viranomaisten kanssa sekä rintamakarkuruuteen. Karjalan alue ja koko maa ajautui poliittiseen kriisiin, joka seurasi talouskriisiä. Tekijät ovat löytäneet paikallisarkistoista erilaisten kylien ja pitäjien tietoja, jotka ilmeisesti todistavat, että tyytymättömyyden kasvu alkoi nimenomaan pienillä paikkakunnilla kuten kylissä ja pitäjissä. Lomalla olevat rintamasotilaat, jotka olivat menettäneet vastuuntuntonsa sekä isännöimisen taidon, valoivat öljyä liekkeihin.

Kaikkien yhteiskuntaluokkien aktiviteettien nousun taustalla Karjalan agendaan ilmestyi vielä yksi kysymys – kansallinen. Vuoden 1917 kuluessa monissa Karjalan pitäjissä pidettiin talonpoikien kokouksia, joissa keskusteltiin vilkkaasti Karjalan itsehallinnosta. Radikaalit aktivistit ehdottivat itsenäisyyttä tai liittymistä Suomeen. Dubrovskajan ja Korabljovin mukaan itsehallintokysymystä ei tehnyt ajankohtaiseksi venäläisvastaisuus liikkeen johtajien keskuudessa eikä myöskään Suomen nationalistinen propaganda, kuten Neuvostoliiton aikaisilla tutkijoilla on ollut tapana arvella. Todellisenä syynä oli se, miten paikallisväestö ymmärsi vuoden 1917 vallankumouksen tapahtumat Suomen tai Venäjän lähteiden perusteella.

Tekijät esittävät, että Karjalan yhteiskunnan hajaantuminen tapahtui monella eri suunnalla ja että sen taustalla olivat Euroopan ja Venäjän tapahtumat. Esimerkkejä yhteiskunnan hajaantumisesta olivat Dubrovskajan ja Korabljovin mukaan kansan jakaantuminen eri leireihin kuten bolševikkeihin ja menševikkeihin tai kaupunkilaisiin ja kylien asukkaisiin. Yhteiskunnallinen kiulu syntyi myös työläisten ja tehtaiden johdon välille sekä itsehallinnon kannattajien ja

keskushallinnon välille. Nämä ristiriidat olivat uuden väistämättömän konfliktin – sisällissodan – syynä.

Samaan aikaan kun Karjalan sisäinen konflikti kehittyi, alueesta tuli vielä näyttämö sodalle, johon osallistuivat suurvallat. Brest-Litovskin rauhansopimus, joka oli solmittu 3. maaliskuuta 1918, ei vielä tarkoittanut, että sota olisi päättynyt. Maaliskuussa 1918 Englannin ja Ranskan joukot nousivat maihin Muurmannissa ja suomalaiset vapaaehtoiset hyökkäsivät Pohjois-Karjalaan. Vapaaehtoisten osallistumista Karjalan tapahtumiin pidettiin Saksasta käsin ohjailtuna manipulaationa, sillä Saksan joukkoja oli vielä sijoitettu Suomeen.

Vaikean geopoliittisen tilanteen johdosta Pohjois-Venäjällä muodostui outoja liittoja ja uusia kansallisia sotajoukkoja. Tekijät kuvailevat yksityiskohtaisesti Karjalan legioonan synnyn, joka taisteli brittiläisten johdolla suomalaisia vapaaehtoisia vastaan. Neuvostoliiton historiankirjoituksessa on pitkään vaiettu siitä tosiasiasta, että brittiläiset olivat Vienan Karjalan ensimmäisinä puolustajina taistelussa, jonka vastapuolena olivat suomalaiset vapaaehtoiset. Kirjoittajat huomauttavat aiheellisesti, että nämä tapahtu-

mat eivät mahtuneet sisällissodasta annettuun perinteiseen kuvaan, jossa voittajien oikeus on bolševikkien puolella. Samoin bolševikeilla on katsottu olleen yksinoikeus paikallisväestön vallankumouksellisuuteen sekä sotavainajien muistojuhliin. Tekijät antavat esimerkin tapahtumasta keväällä 1918, kun suomalaiset vapaaehtoiset ampuivat kaksi punakaartilasta, jotka olivat piilottautuneet Karjalaan Suomen vallankumouksen jälkeen. Muisto näistä vallankumouksellisista ei sopinut perinteiseen historiankäsitelyyn, joten heidän nimensä unohdettiin.

Neuvostoliiton historiatieteellisessä tutkimusperinteessä lokakuun 1917 vallankumous oli vedenjakaja, joka jakoi koko maailman historian kahteen osaan: ennen ja jälkeen. Osittain tämä perinne on säilynyt nykypäiviin saakka, kun ensimmäinen maailmansota ja vallankumous on hahmotettu kahdeksi erilliseksi asiaksi. Dubrovskajan ja Korabljovin monografia kyseenalaistaa tämän perinteen tervetulleella tavalla ja osoittaa, miten nämä tapahtumat tosiasiaassa olivat sidoksissa toisiinsa.

Aleksandr Osipov

Alas tsaarinvalta

Zygar Mihail: *Imperija dolžna umeret. Istorija ruskikh revoljutsii v litsah 1900–1917. Moskva: Alpina Didžital, 2017. 910 s. ISBN: 978-5-9614-6712-3, 978-5-9614-6495-5.*

Muutama vuosi sitten journalistisen dokumentin Putinin sisäpiiri (*Vsja kremļjovskaja rat*) kirjoittanut Mihail Zygar tuli vuonna 2017 uudelleen julkisuuteen teoksellaan *Imperija dolžna umeret*. Otsikko on vaikeasti käännettävissä suomeksi. Kirjaimellisesti se tarkoittaa, että imperiumin on kuoltava, mutta imperiumilla kirjassa ei tarkoiteta Venäjää vaan tsaarinvaltaa. Otsikolla ei myöskään tarkoiteta sitä, että tsaarin olisi kuoltava, vaan että tsaarinvalta tulee hävittää. Oma ehdotukseni kirjan otsikon suomenkieliseksi nimeksi olisikin Alas tsaarinvalta.

Zygarin kirjassaan kuvaama maailma käsittelee ensisijaisesti Venäjän vallankumouksellisia, joita kaikkia yhdistää ajatus siitä, että Venäjän itsevaltainen järjestelmä on tuhoon tuomittu ja että se tulee tuhota. Tässä mielessä kirjan voi

sanoa olevan jatkoa italialaisen Franco Venturin vuonna 1951 ilmestyneelle tutkimukselle *Il Populismo Russo* (englanniksi julkaistu nimellä *The Roots of Revolution*). Venturi oli kuitenkin tutkimuskohteelleen armollisempi ja tyytyi vain esittelemään vallankumouksellisten ajatuksia ja tekoja, kun taas Zygar kertoo myös heidän yksityisistä edesottamuksistaan ja heidän yksityiselämänsä kaoottisuudesta.

Zygarin lähdeaineisto koostuu tapahtumissa mukana keskeisesti olleiden henkilöiden muistelmista. Tätä aineistoa on täydennetty käyttämällä hyväksi Venäjän arkistoista löytyviä poliisiraportteja ja vuoden 1917 osalta eri vallankumouksellisten puolueiden, Pietarin sotilas-, työläisneuvoston ja väliaikaisen hallituksen kokouspöytäkirjoja sekä eräitä kirjekokoelmia. Näistä lähteistä hän on poiminut kuvauksia eri toimijoiden ajatuksista, tekemisistä ja ennen muuta heidän käsityksistään muista toimijoista, joiden avulla hän pyrkii luomaan kuvan kokonaisuuden dynamiikasta.